

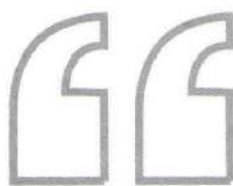

شاهین
کربلایی طاهر

دوربین به مثابه قلم پا ماشین برای تولید انبوه

فرهنگ یک کشور محسوب می‌شود، بنابراین واژه سینمای ملی در ارتباط مستقیم با فیلمی قرار گرفت که در کشوری خاص و با زبانی خاص تهیه و تولید می‌شود. با توجه به قدرت انکارناپذیر سینما در عرصه فرهنگ و با توجه به نگاه صنعتی و تولید انبوه در سینمای آمریکا و سرمایه‌گذاری‌های کلان هالیوود و تصرف پرده‌های سینماهای دنیا توسط فیلم‌های هالیوودی، از آن به بعد ابتدا در اروپا و سپس در کشورهای دیگر، برای عرضه، محافظت و صدور ارزش‌های فرهنگی برای مخاطبان داخلی و خارجی لزوم پشتیبانی و تولید فیلم‌های ملی طرح و پی‌گیری شد. دولت‌های اروپایی به فعالیت‌های گسترده‌ای در این زمینه دست زدند که از آن جمله می‌توان به کمک‌های مالی بلاعوض به فیلم‌سازان وطنی برای ساخت و تولید فیلم‌های ملی که دربرگیرنده ارزش‌ها و مسائل قومی و فرهنگی خاص خوشان است، اشاره کرد.

اما با توجه به مسئله فراگیر جهانی شدن، پشتیبانی از تولید سینمای ملی در اروپا با دست‌انداختن‌های فراوانی روبه‌رو بوده و هست. به طور مثال از آن جایی که یک سینمای ملی معرف یک هویت خاص است و مسئله هویت به خصوص بعد از تشکیل اروپای واحد و پیوستن کشورهای مختلف با سطوح گوناگون فرهنگی و اقتصادی به اتحادیه اروپا، و همین‌طور مسئله بخرنج تقسیم و برداشت سرمایه در میان کشورهای عضو، دچار مشکلات اساسی شده است. طرح مسئله سینمای ملی اروپا را با سه چالش مهم روبه‌رو کرده است: ۱. تعریف اروپا، ۲. تعریف هویت فرهنگی و ملی اروپا و ۳. مسئله تفاوت چشم‌گیر بین فرهنگ پیشرفته و فرهنگ پس‌مانده در اروپای واحد. امروزه اتحادیه اروپا از طرفی با تهدید به خروج کشورهای مقروض و ورشکسته (یونان) از عضویت و از طرفی با تشویق کشورهای جدید (آکرین) به عضویت سعی بر منظم کردن محورهای توسعه و پیشرفت خود دارد. اما هرکدام از این اتفاقات (خروج و ورود کشوری به اتحادیه) صورت مسئله هویت اروپایی را غامض‌تر کرده و با مخدوش‌تر کردن تعریف اروپا، به بحران هویت در اروپا دامن می‌زند. بنابراین وجود مؤسسات گوناگون دولتی در اروپا که برای پشتیبانی مالی از فیلم‌های ملی فعال‌اند، عملاً ناکارآمد می‌شود. چراکه وقتی فیلم‌ساز اروپایی با بحران هویت روبه‌روست، چگونه می‌تواند در راه تولید فیلم ملی و عرضه و صدور ارزش‌های فرهنگی کشور خود وارد عمل شود؟ او قرار است برای چه اروپایی و از طرف چه مردمانی سخن بگوید؟ چه ارزش‌هایی می‌تواند حامل صحیح این فرهنگ باشد؟ و فیلم او قرار است پاسدار

سینمای ملی هرچه باشد و تحت هر عنوانی تعریف شود، جزو سینمای محسوب می‌شود. به این معنی که با مأموریتی خاص، نگاهی خاص و شکلی خاص، هدفی خاص را دنبال می‌کند. هدف می‌تواند معرفی ساختارهای خاص اجتماعی، رفتارهای خاص قومی و در یک کلام فرهنگ و هویت خاص یک ملت باشد. سینمای مستند در شکل قوم‌نگارانه‌اش مدت‌هاست که حامل این بار عظیم و مهم فرهنگی است، اما مراد در این‌جا سینمای داستانی است؛ سینمایی که با توسل به بودجه و گروهی از عوامل و دست‌اندرکاران پشت و جلوی دوربین تولید می‌شود. نوعی از سینما که از بدو پیدایش تاکنون مورد توجه سرمایه‌داران آمریکایی بوده، به طوری که قدرت تولید و عرضه فیلم‌های داستانی را از دیگر رقیبان‌شان در دیگر کشورهای سرمایه‌داری بزرگ از جمله در اروپا ربوده و فیلم هالیوودی را در بالاترین جایگاه به عنوان رقیبی بی‌بدیل تثبیت کرده‌اند.

در سینمای آمریکا تا اواخر دهه ۲۰ و پیدایش فیلم‌های ناطق، به واژه ملیت برنمی‌خوریم. فیلم‌های صامت تا آن زمان، با زبان بین‌المللی خود با مخاطبان ارتباط برقرار می‌کردند. با ورود صدا به سینما و ظهور فیلم‌های ناطق و سخن‌گو واژه ملیت فیلم برای اولین بار به فرهنگ واژگان سینمایی راه پیدا کرد^۱ و از آن جایی که زبان یکی از اصلی‌ترین عناصر

فیلم‌های هالیوودی با سه مشخصه اساسی، ۱. داستان واضح ۲. راحت فهمی و ۳. مشخص بودن پیام فیلم به علاوه جلوه‌های دیداری و شنیداری فوق‌العاده و نظام منسجم پس از تولید، به راحتی نیاز این قشر وسیع را تأمین کرده و پرده‌های سینماهای دنیا را تسخیر می‌کند. دوم، مسئله بازاریابی است. فیلم‌های آمریکایی در سال ۱۹۹۹، ۷۰ درصد و در سال ۲۰۰۰، ۷۳ درصد از بازار پخش فیلم در اروپا را تصاحب کردند، در حالی که محصولات اروپایی در سال ۱۹۹۹، ۳،۶ درصد و در سال ۲۰۰۰، ۳،۹ درصد از بازار پخش آمریکا را به خود اختصاص دادند.^۴ با مقایسه هزینه سرمایه‌گذاری در تولید فیلم بین هالیوود و اروپا دلیل این مسئله روشن می‌شود. امروزه به طور میانگین در یک فیلم هالیوودی بین ۷۰ تا ۸۰ میلیون دلار سرمایه‌گذاری می‌شود، در حالی که این مبلغ برای تولید یک فیلم اروپایی چیزی حدود چهار تا پنج میلیون دلار است.^۵ و سوم، مسئله تفاوت اساسی بین نگرش تولید فیلم در اروپا و هالیوود است. در اروپا فیلم‌سازی بیشتر شبیه نوشتن دفترچه خاطرات است تا ساخت یک اتومبیل، بنابراین دوربین به مثابه قلمی برای نوشتن به کار می‌آید تا ماشینی برای تولید انبوه. همین‌طور، یک فیلم تحت نام یک کارگردان شکل و معنی پیدا می‌کند تا در هالیوود که تحت نام یک استودیو.^۵

از این رو، با وجود فیلم‌سازان شاخص و صاحب سبکی چون لارس فون تریه، پدرو آلمادوار، مایک لی، میشائیل هانکه و آلفاندرو آمنبار که توانسته‌اند به نوعی سینمای جدی و هنری را با سینمای پرطرفدار و پربیننده در داخل و خارج مرزهای اروپا پیوند بزنند، اما مسئله فیلم ملی به عنوان محصولی از محصولات سینمایی اروپا با دو مانع اساسی داخلی (بحران هویت) و خارجی (وجود رقیبی قدرتمند چون هالیوود) روبه‌روست. فعالیت مؤسسات و سازمان‌های مختلف دولتی در اروپا برای پشتیبانی و تولید آثار ملی به دلیل مسائل فرهنگی گریبان‌گیر اتحادیه اروپا ناکارآمد است و از طرفی به دلیل مشکلات اقتصادی، توانایی سرمایه‌گذاری‌های گسترده در بخش صنعتی سینما و رقابت با هالیوود غیرممکن به نظر می‌رسد.

منابع:

مقاله: تاریخ، تکنولوژی، مقررات و قانون، دتریس سیباس، انتشارات کالج علوم ارتباطات لندن، ۲۰۱۱
صنعت فیلم اروپا، ان چکل، موسسه فیلم انگلستان، ۲۰۰۳
مقدمه‌ای بر سینمای اروپا، جیل فریز و سارا ستریت، پالگریو، نیویورک، ۲۰۰۰
سینمای فراملی، ملی یا بین‌المللی، تیم برگفلدر، دانشگاه نیوساوتهمپتون، ۲۰۰۵

۱. مقدمه‌ای بر سینمای اروپا، ص: ۱۱
۲. سینمای فراملی، ملی یا بین‌المللی، صص: ۴۷، ۴۸، ۴۵ و ۴۶
۳. صنعت فیلم اروپا، صص: ۲۴، ۲۵ - ۳۰
۴. همان‌جا - البته مسئله در این‌جا فیلم خوب و بد نیست. چراکه تاریخ سینما شاهد عالی این مدعاست که چه بسیاری از فیلم‌های کم‌هزینه‌ای که همواره از جایگاهی رفیع برخوردار بوده و برای نسل‌ها جزو فیلم‌های بالارز محسوب می‌شوند. و در مقابل چه زیاده‌اند تولیدات گران‌قیمتی که بعد از گذشت تنها چند سال فراموش می‌شوند.
۵. مقدمه‌ای بر سینمای اروپا، ص: ۱۸

چه هویتی باشد؟
از طرفی محصولات هالیوود نیز بر دامن زدن به این بحران هویت در اروپا بی‌تأثیر نبوده‌اند. هالیوود با پشتوانه مالی وسیع در امر پخش و توزیع محصولاتش در سطح جهانی و تنوع در آثار عامه‌پسندش، مدت‌هاست که بازار فیلم اروپا را در دست دارد. به نظر می‌رسد مسئله جهانی شدن را باید به معنی جهانی شدن محصولات آمریکایی چه از نوع فرهنگی (فیلم) و چه غیرفهرنگی (مک‌دانلد) در نظر گرفت. در این میان برگ برنده سینمای اروپا، تولید و عرضه محصولات سینمایی خاص که در گروه فیلم‌های هنری قرار می‌گیرد، بوده است. سینمای هنری اروپا طریق متفاوت‌تری از هالیوود را جهت فهم و درک دنیای اطرافمان عرضه می‌کند. اما هم‌اکنون ثابت شده است که بقا و تداوم این نوع فیلم‌سازی تنها در سایه وجود یک صنعت فیلم‌سازی منسجم و کارآمد ممکن است با توجه به مسائل و مشکلات اقتصادی گریبان‌گیر اتحادیه اروپا، وجود صنعتی قابل رقابت با هالیوود تقریباً غیرممکن به نظر می‌رسد.
فیلم‌های هنری و آوانگارد اروپایی که در رده سینمای سطح بالا قرار می‌گیرند، در مقایسه با فیلم‌های هالیوودی، درصد بسیار کمتری از مخاطبان را دربرمی‌گیرند، چراکه هالیوود محصولاتش را مانند یک پکیج سرگرم‌کننده برای تمامی اقشار جامعه و نه یک قشر یا گروه خاص عرضه می‌کند. اگرچه سینما به عنوان هنری ناب در ساحت هنرهای زیبا طبقه‌بندی و تعریف می‌شود، اما از آن جایی که متولد دوران مدرنیسم است، لاجرم سایه نظام سرمایه‌داری را به دنبال خود می‌کشد و از معادلات و معاملات جهان سرمایه‌داری بری نیست. سینما بعد از پیدایش رسمی در اروپا به آمریکا رفت و از بدو ورودش مورد سرمایه‌گذاری قرار گرفت و صنعت شد. نگاه صنعتی به سینما در آمریکا منجر به تولید انبوه، پیدایش پدیده ژانر و نظام تولید استودیویی گشت. به طوری که بعد از گذشت یک قرن، هم‌اکنون جنبه صنعتی سینمای آمریکا از پول‌سازترین و گران‌ترین صنایع محسوب می‌شود. هالیوود با ارائه تولیداتی که دربرگیرنده بهترین فیلم‌برداری، تدوین، کارهای صوتی، بازیگری، جلوه‌های بصری مسحورکننده است، همواره در اول صف بازارهای جهانی فیلم حضور دارد. امروزه این مسئله که فیلم هالیوودی از پربیننده‌ترین محصولات سینمایی در سرتاسر دنیا محسوب می‌شود، واقعیتی غیرقابل انکار است. از طرفی با آن‌که محصولات هنری و جدی سینمای اروپا همواره از نظر هنری و فرهنگی در جایگاهی ویژه و متمایز از محصولات کارخانه رویاسازی هالیوود قرار دارند، اما در بازارهای خرید و فروش محصولات سینمایی و تصویری قدرت مقابله با هالیوود را ندارند. در درجه اول به این دلیل که اگرچه نخبگان فرهیختگان و سینمادوستان جدی مشتریان پروپاقرص محصولات سینمای هنری اروپا هستند، اما تعداد بسیار زیادی از مردم که جمعیت بیشتری را تشکیل می‌دهند، انتظاری جز سرگرمی و لذت دیداری از سینما ندارند و.